

בצד דני' ומעשי'ם

ל"א. בקן-ההערכה

ישראל כהן הקדיש בכפרו „הערכות ובכואות“ (הוצאת „מפיץ הספר“, תל-אביב) מדור מיוחד לכמה סופרים ומשוררים עברים. בכללו המאמר „על קוטב הרוח“, שענינו הערכת א. שטיינמן. דומה, כי אם כל המאמרים שבמדור ניכר בהם יחס של הוקרה, מאמר זה ניכר בו יחס של הערצה. הנעימה בו חמה יותר, לוחמת יותר. מתוך היחס הזה הוא טורח לעמוד על הסופר ולהאיר אפיו, דרכו ופעלו.

במאמר הזה נתעוררתי על פיסקה אחת המניחה, לדעתי, מקום לערעור והשגה. תחילת הפסקה: „שטיינמן מטיל אימה בפוריותו, בגודל היקפו, בחוד ראיתי ובהריוותי-התרשמתי. ויש להודיע: אף במהירות הנבתו“. עד כאן בסדר — כי אמנם, שטיינמן הוא סופר פורה, היקפו גדול, ראיתו חדה, החרש-מותו חריפה. רק ענין האימה קשה קצת להולמו. לדעתי, אפשר ומכלול-תכונות כאלה יטיל שמחה, יטיל מבוכה, אבל אינו מבין מה אימה לכאן. אך נראה שהביאור לכך כלול באמצע-הפיסקה: „כל מי שמתקין עצמו לכתוב על ענין מן הענינים מצווה תמיד לבדוק, שמא כבר עסק בו שטיינמן, או אולי יעסק בו עד שהוא יסיים את הכנותיו. הן אין כמותו סופר והוקר את המתהווה ונוש-אים אחרים שהם בבחינת „מן הצד“, אם רק חיוניות בהם וכוונת מרה בהם — ספק אם יניחם לאחרים“. אף כאן הדבי-דים בסדר — כי אמנם, שטיינמן הוא מן הערים ביותר, בחינת זריזים מקדי-מים, עם זאת ראוי שלא להפריז. יש ויש נושאים, שאין להכחיש חיוניותם, והוא מניחם לאחרים. דרך משל: באותו המדור עצמו שבכפרו של ישראל כהן אתה מוצא נושאים כאלה. הרי המאמר „בקסמי היקום“ והוא על ש. משרני-הובסקי, הרי המאמר „העולם בזיוו“ והוא על יעקב פיכמן, הרי המאמרים „ספר הנות“ ו„חזון ומסה“ והם על יעקב שטיינברג, הרי המאמר „בעל דיוניסוס“ והוא על א. שלונסקי. אודה שאינו יודע מתי הקדים שטיינמן את ישראל כהן בענינים אלה, מתי ראה לכתוב ביותד כזה ובפירוט כזה על ש. משרני-הובסקי, יעקב פיכמן, יעקב שטייני-ברג, א. שלונסקי, מתי העריכם הערכה מיוחדת ומפורטת. כמדומה, עובדה היא, כי שטיינמן, שהוא במפורותנו כבספית במתכות, ומתעורר על רוב חזיונות מרוב שטחי חיים ומחשבה אינו נוטה ליהד מאמרים מפורשים ומפורטים על הסופר העברי ההי, דרכו ופעלו, אף שגם הוא ודאי חיון בחזיונות. אמת, הוא עצמו בירך את הטעמים לדרכו, אולם אם לקבלם — הרבה מאמרים צריכים היו שלא לצאת לאור העולם ומאמרו של ישראל כהן עליו בכללם. ועתה סיומ-הפיסקה: „עובדה זו מש-פיעה על הבינוניים כמין ערוצות. זהו אחד הטעמים למסע ההתנגדות לשטייני-מן, בין אם מסע זה נערך בקולו סולות ובין אם הוא השאי, יש בזה משום התנגנות. יצר הקיום מכה על קדקדם: אל תודה בו, שאם כן — אכרת. על כן מעקטים את הכתובים ובלבד שלא להור-ציא מן הפה הודאה מפורשת: שטיינמן הוא סופר גדול בעל שפע, שאין כדוני-סתו בכפרות העברית החדשה“. מלה ערוצות הוא כתאומתה של המלה אימה-שולחן-הנושאים הערוך לעמ-סופר אינו בשולחן של חסידים שמנהג של הטיפה נוהג בו וכל שערוצותו גדולה יותר הוא בחינת כל הקורם זכה. כל נושא יש בו אלפי פנים, כל שעונים לו ונפש בו מנלה בכל נושא ונושא צד, אם גדול ואם קטן, אבל אתר. גם הסופרים הגדולים בעלי השפע, שמעטים הם בכפרות העולמית, הניחו מקום לגדולים, לבינוניים ולקטנים ואפילו לקטני קטנים. לא דאינו עדיין מי שישבור עטו משום אימת אפלטון, דיקארט, ניתח וערוצותם.

ולענין ההתנגנות ויצר הקיום המכה על הקדקד: אל תודה בו, שאם כן אכרת — גם אלה דברים שאין להם משענת עזה ביותר. כמדומה, שאין להצי-דיך סופר, אם בינוני הוא ואם גדול הוא, לפי מידת-הודייתו בסופר אחר. ניתח לא הודה בהאדרליון, טולסטוי לא הודה בשכספיר, נורדוי לא הודה בנימשה ואיבסן ואחרים, פרושמן לא הודה בפרץ, ביאליק לא הודה בנינסין וכדומה — תאמר: יצר התנגנות, תאמר שאילו הודו בהם זאבדו? פרשת-ההודאה בכל זאת אינה פשוטה כל כך. יש טעמים גדולים, כגון בחינת היחוד-המתפרשה כבחינת יחידות, ויש טעמים בינוניים כגון הילופי דורות, ויש טעמים קטנים, על כל פעמים טעמים רכים, שונים, סבוכים. וכמה ספרים תמצא שכל אחד מאתנו ושטיינמן בכללנו, אינו עלול להודות בהם, תאמר: רק יצר-ההתנגות כאן, רק השש, שאם יודו בהם זאבד? והנה בעל המאמר „על קוטב הרוח“ הודה בשטיינמן וכפה מלא הודה בו — האמנם אבד?